

PRZEWODNIK OŚWIATOWY

ORGAN TOWARZYSTWA SZKOŁY LUDOWEJ.

Adres Redakcji i Administracji: Kraków, ul. św. Anny 5. T. S. L.
Przedpłata rocznie 400 Mp.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI TOWARZYSTWA SZKOŁY LUDOWEJ ZA ROK 1921.

Część II.

SPRAWOZDANIE

SEKCJI WSCHODNIEJ ZARZĄDU GŁÓWNEGO T. S. L. WE LWOWIE.

Towarzystwo Szkoły Ludowej przystosowywało swój ustrój organizacyjny, w miarę rozrostu samego Towarzystwa i rozmiarów pracy w ten sposób, ażeby skupić w ramach organizacyjnych T. S. L. jak największą ilość czynnych pracowników oświatowych i najskuteczniej zaspokoić różnorodne potrzeby kulturalno-oświatowe, w różnych dzielnicach kraju. W pierwszych latach istnienia T. S. L. wystarczał Zarząd Główny i miejscowe, przeważnie powiatowe Koła T. S. L.; po kilkunastu latach istnienia działalności okazała się potrzeba stosowania innych metod pracy na Kresach Zachodnich, innych zaś na Kresach Wschodnich. Z rozwojem tych odmiennych metod pracy okazała się również potrzeba stworzenia w obrębie Towarzystwa organów pracy, wyposażonych w rozległą samodzielność w działaniu, któreby stale czuwały, oraz kierowały wzrastającymi z roku na rok zadaniami. Przy ostatniej zmianie statutu z r. 1908 przewidziano obok Wydziału ścisłego T. S. L. w Krakowie, jako stałego organu wykonawczego Zarządu Głównego, również osobną Sekcję Z. Gł. do kierownictwa i organizacji prac T. S. L. we Wschodniej Małopolsce.

Powołanie do życia Sekcji Wschodniej Zarządu Głównego T. S. L. i uposażenie jej uchwałami Walnych Zjazdów, oraz plenarnych posiedzeń Zarządu Głównego w szeroką samodzielność pod względem inicjatywy, organizacji i kierownictwa pracą T. S. L. na Wschodzie, jakoteż pod względem finansowym, okazało się potrzebnem i celowem ze względu na konieczność szybkiego tempa rozrostu prac T. S. L. we Wschodnich powiatach Małopolski wogóle, a specjalnie pracy nad organizacją szkół i klas eksponowanych dla mniejszości polskiej w gminach o większości ludności ruskiej. Szereg minionych lat pracy kulturalno-oświatowej T. S. L., spisy ludności, zestawienia i obliczenia statystyczne obok bezpośredniej obserwacji, stwierdziły,

że we Wschodniej Małopolsce skutkiem niekorzystnego dla nas rozmieszczenia ludności polskiej, dziesiątki tysięcy młodzieży polskiej musiało uczęszczać do szkoły ruskiej. Stan ten w dziedzinie szkolnictwa, obok przerażającego braku kościołów i kaplic rzym. kat., spowodował szybko wynaradawianie się ludności polskiej. Przy niskim na ogół stanie kulturalnym i oświatowym ludności, zmiana obrządku na grecko kat. skutkiem chrztów i ślubów w cerkwi, oraz używanie języka ruskiego nie tylko w mowie potocznej, ale i w piśmie pod wpływem ruskiej szkoły, przyspieszały i dzisiaj jeszcze częstokroć przyspieszają proces wynaradawiania się, świadomie popierany i wywoływany przez licznie rozsiadłe cerkwie i dobrze materjalnie wyposażone duchowieństwo ruskie.

Aby temu przeciwdziałać, należało szybciej tworzyć setki instytucji polskich, w którychby ludność polska mogła zaspakajać swoje potrzeby duchowe i oświatowe w języku polskim i obrządku rzym. kat. Wprawdzie od pierwszych lat istnienia Towarzystwo Szkoły Ludowej, tak Zarząd Główny, jak i poszczególne Koła T. S. L. organizowały w poszczególnych powiatach i gminach szkoły polskie, jednak akcja ta nie pokrywała nawet drobnego procentu najpilniejszych potrzeb. Ujawniony przez uprzednią pracę T. S. L. oraz obliczenia statystyczne przerażający stan zaniedbania ludności polskiej na Wschodzie, wywołał odruch społeczeństwa, którego wyrazem były pod względem moralnym zgodne i powszechne popieranie zamierzeń i prac T. S. L. oraz rozrost naszej organizacji, a pod względem materjalnym, zrozumienie potrzeby wydatnego poparcia finansowego Tow. Szkoły Ludowej. Wyszły ze społeczeństwa apel do zebrania „Daru Grunwaldzkiego“ na obronę Kresów. Dar ten został oddany do dyspozycji Zarządu Głównego Towarzystwa Szkoły Ludowej, który zgodnie z opinią i życzeniami ofiarodawców i społeczeństwa, oraz uchwałami Walnych Zjazdów T. S. L., podzielił „Dar Grunwaldzki“ na fundusz zachodni i fundusz wschodni, dla materjalnego poparcia obronnej pracy kresowej.

Gdy w r. 1909 wydano mapę Dr. Nadobnika, ilustrującą krzywdę narodowości polskiej, która w 400 gminach, posiadających działkę polską w ilości od 40—150 nie miała szkół polskich, opracowała referentka szkolna Zarządu Głównego T. S. L. p. Aniela Aleksandrowiczówna program prac organizacyjno-szkolnych we Wschodniej Małopolsce, oraz metodę pracy, polegającą na organizacji szkół samoistnych tudzież klas eksponowanych w tych miejscowościach, w których zaistniały ustawowe warunki organizacji szkoły, to jest minimum 40 dzieci w wieku szkolnym. Ponieważ w miejscowościach o większości ruskiej gminy wzbraniały się pokrywać rzeczowe potrzeby szkoły polskiej z oczywistą krzywdą ludności polskiej, przyczyniającej się podatkami i świadczeniami do funduszków gminnych, Towarzystwo Szkoły Ludowej przyjmowało w zastępstwie gminy obowiązek świadczeń rzeczowych na rzecz szkoły, to jest dostarczenia pomieszczenia, urządzenia, opału, podwód i t. d.

W miejscowościach, w których nie było, lub też zachodziły trudności w stwierdzeniu wymaganego ustawami minimum dzieci

szkolnych, T. S. L. tworzyło prywatne szkółki początkowe, które po osiągnięciu wymaganych warunków przemieniano na klasy eksponowane, względnie samoistne szkoły. Praca ta, prowadzona przy czynnem a w wielu wypadkach bardzo wydatnem współdziałaniu miejscowych Kół T. S. L., wymagała obok dużych wkładów finansowych jednolitego planu i kierownictwa. Powołana do życia Sekcja Wschodnia Zarządu Głównego T. S. L. prowadziła tę akcję, dbając równocześnie o nabywanie realności na pomieszczenie szkół, budowy budynków szkolnych, oraz zabezpieczanie gruntów na cele szkolne.

Osiągnięte rezultaty w tym dziale pracy, wykazywane w dorocznych sprawozdaniach Zarządu Głównego T. S. L., około 400 szkół, osiągnęła Sekcja przy pomocy społeczeństwa, udzielanej częściowo w formie bezpłatnego odstępowania gruntów pod budowę szkół oraz składania funduszków tak na „Dar Grunwaldzki“, jak również w składkach na „Dar Narodowy 3 Maja“ i materjalnem popieraniem Kół i placówek T. S. L. Uznając pracę T. S. L. dla dobra ogółu bez krzywdy ludności ruskiej, szkolne władze krajowe a nawet referenci ministerjalni Polacy w czasach przedwojennych działali w ścisłym porozumieniu z Towarzystwem. Współdziałanie to świadczyło o wysokim poczuciu obywatelskiem. Tem silniej należy podkreślić tą obywatelską pomoc, że udzielanie jej było połączone często z osobistem narażaniem się wobec centralnych władz i wpływów zaborczych.

Po przebyciu burzy wojennej, usunięciu niszczycielskich inwazji i ostatecznem objęciu zarządu tej dzielnicy przez własne Władze Państwowe, znalazła się Sekcja Wschodnia i Organizacja T. S. L. we Wschodniej Małopolsce w odmiennych warunkach.

Zniszczone zostały w znacznej większości szkoły i inne placówki T. S. L. — wyrosła stąd nagląca potrzeba szybkiej odbudowy organizacji i pracy w nieprawdopodobnie trudnych warunkach. Cierpimy na brak potrzebnej ilości pracowników, wywołany ogromnym ubytkiem inteligencji polskiej we wschodnich powiatach Małopolski. Ubytek ten spowodowało naprzód przeniesienie i rozmieszczenie wielkiej ilości urzędników Polaków ze wschodniej Małopolski w innych dzielnicach Polski, a następnie wytworzone na Kresach Wschodnich ciężkie stosunki, oraz brak opieki tak moralnej jak i materjalnej dla inteligencji. Karne szeregi inteligencji polskiej we wschodniej Małopolsce dźwigały na swych barkach w dobie przedwojennej obok pracy zawodowej, również obywatelską robotę społeczną, poświęcając jej wiele sił i czasu, oraz środków materjalnych. Dokonana w ostatnich latach zmiana stosunków politycznych, ciężkie warunki materjalne, oraz trwający ferment społeczny utrudnia kulturalno-oświatową pracę, której potrzeba obecnie nietylko się nie zmniejszyła, ale brak jej może powodować dotkliwie zaniedbania w państwowem i kulturalnym rozwoju Kresów Wschodnich.

Aby naprawić poniesione straty i choć w części wydołać rosnącym potrzebom przez stworzenie nowych szkół, domów ludowych, ochronek, bibliotek, kursów, potrzeba licznego zastępu czynnych, obywatelskim duchem i zrozumieniem owianych pracowników spo-

łecznych, oraz wydatnych funduszków. — Jeżeli uprzytomnimy sobie, że jeszcze znaczna liczba dzieci polskich w wieku szkolnym we wschodniej Małopolsce jest zmuszona uczęszczać do szkół ruskich z braku polskich, że jeszcze wiele tysięcy dzieci polskich w rozrzuconych osadach i nowo powstających, skutkiem parcelacji, kolonjach jest pozbawionych wogóle nauki szkolnej, że setki zdolnej młodzieży ze wsi i małych miasteczek nie mogą korzystać z nauki w szkołach średnich z powodu braku odpowiedniej ilości burs w miejscowościach, gdzie są zakłady średnie, stanie nam jasno przed oczyma ogrom koniecznych i pilnych zadań.

Obowiązujące dotychczas ustawy i przepisy o organizacji i budowie szkół powszechnych, nie dają potrzebnego zabezpieczenia szkolnictwu dla mniejszości polskich. Ludność tak stale tu mieszkająca, jak i osiadła na parcelowanych obszarach, niema dość sił i środków na potrzeby kulturalne. Często spotkać można i brak zrozumienia doniosłości i wartości nauki szkolnej. W szczególnie trudnym położeniu znajdują się osadnicy na rozparcelowanych obszarach, muszą oni bowiem zagospodarowywać się w warunkach niekorzystnych z powodu niedostatecznej ilości inwentarza, materiałów budowlanych i funduszków na zabudowanie, przy równoczesnym braku planowej i należytej opieki i pomocy ze strony państwa i instytucji parcelacyjnych. Przy organizacji i budowie szkoły okazuje się konieczną pomoc T. S. L., nakłada jednak na naszą instytucję nadmierny ciężar pracy i kosztów. Zadaniom tym podołać będziemy mogli choćby w najkonieczniejszych i najpilniejszych wypadkach tylko przy wydatnej pomocy moralnej i materialnej ze strony społeczeństwa oraz władz państwowych. — Zaniedbań na polu szkolnictwa polskiego na Kresach Wschodnich, grożących nieobliczalnymi skutkami, nie można usprawiedliwiać dowodzeniem, że to obowiązek państwa. Gdzie stan ustawodawstwa, oraz układ faktycznych stosunków politycznych powoduje, że organy państwowe nie zaspokajają w wystarczającym zakresie narodowo-kulturalnych potrzeb, tam Towarzystwo Szkoły Ludowej jako organ społeczno-narodowy ma i prawo i obowiązek czuwania nad grożącymi niebezpieczeństwami i organizowania pozytywnej pracy, ale zarazem ma prawo i obowiązek domagać się pomocy od społeczeństwa i od czynników państwowych.

Smutnym i niebezpiecznym objawem jest osłabienie czujności i brak wyrobienia dla tych spraw opinii publicznej. Grozi niebezpieczeństwo zmieszanej z obcym elementem ludności polskiej po wsiach i miasteczkach. Tym niebezpieczeństwom zapobiedz może planowa i czujna organizacja i praca społeczna, oparta na zrozumieniu i współdziałaniu całego społeczeństwa.

Zdajemy sobie sprawę, że ten wysiłek w pracy i funduszach w kierunku budowy szkół, w których albo obok których winna znaleźć kaplica i starań o potrzeby szkolne odbywa się kosztem właściwej pracy T. S. L., to jest pracy oświatowo-kulturalnej pozaszkolnej. Jakkolwiek bowiem inne działy programu nie zostały przez nas za-

niedbane, niemniej stwierdzić musimy, że nie mogliśmy poświęcić im tej ilości starań i funduszków, jakie należałoby w tę robotę włożyć. Dotychczas nie zdołaliśmy jeszcze odrobić w zupełności poniesionych w czasie wojny strat w działach pracy oświatowej pozaszkolnej. Wprawdzie Sekcja Wschodnia Z Gł. i Kół T. S. L. odbudowały i naprawiły wiele, jednak dalecy jesteśmy jeszcze od tej ilości placówek i takiego tempa oraz napięcia w pracy kulturalno-oświatowej, jaką mogliśmy wykazać w ostatnich latach przedwojennych.

Zadania T. S. L. muszą znaleźć pełne zrozumienie w opinii publicznej, uznanie ich konieczności i celowości w obronie naszych narodowo-kulturalnych i państwowych interesów na ziemiach kresowych.

Wtedy wzrośnie wydatna ofiarność stała na cele oświaty narodowej na kresach.

I.

Prace organizacyjne.

W okresie sprawozdawczym poświęcono więcej starań sprawie organizacji pracy T. S. L. i uruchomienia rozbitych w czasie wojny placówek, a także tworzenia nowych Kół T. S. L. i instytucji oświatowych. Po Walnym Zjeździe T. S. L. we Lwowie we wrześniu 1921 r. ułatwiono i utrwalono działalność Sekcji przez zorganizowanie biura Sekcji Wschodniej Zarządu Głównego T. S. L. we Lwowie (ul. Fredry 1. 3 I p.). Zadaniem biura jest stała współpraca z referentami Zarządu Głównego, oraz pomoc organizacyjna dla Związków Okręgowych i Kół T. S. L. we Wschodniej Małopolsce. Na podstawie dawnych uchwał Zarządu Głównego pozostawiono Sekcji, oraz biuru Sekcji załatwianie bezpośrednie spraw szkolnych we Wschodniej Małopolsce, rozszerzono składnicę książek i zorganizowano składnicę przezroczy i innych środków. Te składnice uzupełniają centralną składnicę książek oraz wypożyczalnię przezroczy przy Zarządzie Głównym T. S. L. w Krakowie. Nadto zadaniem biura była lustracja Kół T. S. L. i Związków Okręgowych na Wschodzie, zwoływanie Zjazdów Okręgowych, organizacja kursów oświatowych, i tworzenie nowych Kół T. S. L. i placówek oświatowych. Biuro Sekcji prowadziło też przygotowawcze prace do reorganizacji Związków Okręgowych T. S. L. w myśl opinii i uchwał ostatniego Walnego Zjazdu, w kierunku tworzenia większych Związków Okręgowych, zbliżonych do podziału administracyjnego na województwa. W wykonaniu tego programu zwinięto drobne Związki Okręgowe w Żółkwi, Stryju, Samborze, Jarosławiu i Złoczowie, a w miejsce ich utworzono we wschodniej części województwa lwowskiego dwa Związki Okręgowe we Lwowie i w Przemyślu, które odbyły Zjazdy Okręgowe i objęły rozszerzone tereny działalności. Rozpoczęto również prace nad reorganizacją ustroju okręgowego na terenach województwa tarnopolskiego i stanisławowskiego.

Zjazdy Okręgowe, lustracja Kół T. S. L. kursy oświatowe oraz

udział delegatów Sekcji na Walnych Zgromadzeniach Kół przyczyniły się do ożywienia i wzmocnienia pracy oświatowej. Wydatnie powiększyła się praca T. S. L. w okresie sprawozdawczym na terenie samego Lwowa. Skutkiem rozbicia wojennego pracę T. S. L. do końca 1920 roku prowadziła Sekcja Wschodnia i Lwowski Związek okręgowy i tylko jedno Koło I. Pań T. S. L. W roku 1921 uruchomiono 11 dawniejszych Kół T. S. L. we Lwowie, z tego 7 Kół w obrębie miasta i 4 w gminach podmiejskich. Dotychczasowe czytelnie T. S. L. w Zniesieniu i Sygniówce przemieniono na samodzielne Koła T. S. L. — Podział pracy w obrębie Sekcji na Komisje i referaty przedstawiono w pierwszym tomie sprawozdania Zarządu Głównego.

II.

Prace szkolne T. S. L. we Wschod. Małopolsce.

Na wstępie zaznaczyliśmy powody, dla których T. S. L. musiało zwrócić najwięcej uwagi i środków na akcję szkolną. W porównaniu z działalnością przedwojenną w tym kierunku zaszła o tyle zmiana, że zmniejszyły się wydatki Sekcji na tak zwane ryczałty szkolne, t. j. pokrywanie rzeczowych potrzeb szkół dla mniejszości w zastępstwie gmin, które z dochodów gminnych, pochodzących również ze świadczeń ludności polskiej, winny przyczyniać się do pokrywania potrzeb szkoły polskiej. Natomiast główną uwagę i starania musiała zwrócić Sekcja na zabezpieczenie gruntów tak w dawnych osadach jak również nowo powstałych, oraz na budowę zniszczonych i budowę nowych budynków szkolnych. Stan bowiem szkolnictwa polskiego we wschodniej Małopolsce w stosunku do potrzeb ludności polskiej, oraz w porównaniu ze stanem przedwojennym nietylko się nie poprawił, ale uległ nawet w niektórych powiatach znacznemu pogorszeniu. Złożyło się na to kilka przyczyn: wiele szkół polskich uległo zniszczeniu wraz z osadami, a odbudowująca się ludność nie jest w stanie łożyć potrzebnych świadczeń na budowę szkoły. W gminach o większości ruskiej władze gminne i ludność ruska wzbrania się przed świadczeniami na cele szkolne dla ludności polskiej, mimo obowiązkowych świadczeń ludności polskiej na fundusze gminne. Wielu szkół oraz klas eksponowanych nie można z powrotem powołać do życia nawet w wynajętych lokalach, z powodu ogólnego braku mieszkań. Do tego przybyło wiele nowych osad na sparcelowanych obszarach, a w wielu miejscowościach z powodu parcelacji powiększył się odsetek ludności polskiej i tem samem działwy w wieku szkolnym. Są miejscowości, w których od dwóch a nawet trzech lat młodzież polska jest pozbawiona zupełnie nauki szkolnej.

Warunków tych nie poprawiają nowe ustawy o organizacji i budowie szkół, przewidują bowiem świadczenia ze strony gmin oraz starania tych gmin o pożyczki na budowę szkół, przy przyjmowaniu gwarancji przez gminę za spłatę tej pożyczki z funduszków

gminnych i wstawiania odnośnych rat do budżetu gminnego. Toteż gminy o większości i zarządzie ruskim zajmują oporne stanowisko tak co do świadczeń gminnych na polskie cele szkolne, jakoteż co do starań o pożyczki i co do ich gwarancji.

Wobec poprzednio scharakteryzowanych stosunków, Sekcja Wschodnia T. S. L. opracowała plan akcji budowy szkół w powiatach i miejscowościach najpilniej potrzebujących oraz tam, gdzie warunki i środki finansowe Sekcji na to pozwoliły. Niestety szczupłość funduszy, jakimi mogła Sekcja rozporządzać, pozwoliła objąć programem pracy w minionym roku zaledwie drobną część rzeczywistych potrzeb. W pierwszym rządzie brano pod uwagę odbudowę zniszczonych w czasie wojny szkół T. S. L., następnie w miejscowościach o wielkiej ilości ludności i dzieci polskich stale zamieszkałych, wreszcie w miejscowościach, gdzie zaistniała pilna potrzeba szkoły dla ludności na sparcelowanych obszarach.

Zdając sobie sprawę z ogromnych kosztów budowy w obecnych warunkach, zwiększających się z zawrotną szybkością, staramy się w jaknajszerszym zakresie uzyskiwać świadczenia i współpracę ze strony czynników miejscowych i interesowanej ludności. Rozumiejąc słusznie, że mamy pomagać, a nie w całości za inne czynniki spełniać obowiązek, udzielamy zasiłków i subwencji przede wszystkim tam, gdzie istnieją zrujnowane budynki wymagające restauracji, oraz gdzie przy współdziałaniu czynników miejscowych, t. j. ludności, Urzędów Odbudowy i Władz dostarczone materiały, ewentualnie części funduszy na budowę. Zasiłki i pomoc finansową traktujemy w podwójnym charakterze. Po pierwsze jako rzeczywisty zasiłek na uzupełnienie funduszy i środków dostarczanych przez ludność, względnie Urzędy Odbudowy w miejscowościach, gdzie przedtem istniały budynki zniszczone wypadkami wojennymi, po drugie jako zachętę i sposób wywołania i realizowania samopomocy społecznej ze strony ludności. Obok pomocy materialnej, zasiłki te posiadają również wartość natury moralnej, potęgują bowiem ofiarność i współdziałanie ludności, bo są dla niej widocznym dowodem, że w staraniach o zaspokojenie kulturalnych i oświatowych potrzeb spotyka się z pomocą i współpracą władz i społeczeństwa. Natomiast gdzie niema tych warunków, lub w nowo powstałych kolonjach świadczenia T. S. L. muszą być większe, zależnie od liczebności i zamożności ludności polskiej.

Dla stwierdzenia potrzeby oraz miejscowych warunków budowy szkoły, pracuje Sekcja w porozumieniu i współdziałaniu z dobrze poinformowanymi czynnikami miejscowymi t. j. Kołami T. S. L., inspektoratami szkolnymi powiatowymi oraz przedstawicielami ludności. Wspólnie z nimi przygotowuje programy i plany budowy szkoły, oraz czuwa nad przeprowadzeniem prac zasilanych z funduszy T. S. L. Nadto w każdej miejscowości, w której przystępujemy do budowy szkoły, tworzymy miejscowy Komitet Budowy, dla zainteresowania ludności, oraz uzyskania jej stałej współpracy przy budowie. Komitety te pozostają w stałym porozumieniu, pod kierownictwem i kontrolą Kół T.S.L. względnie Inspektoratów szkolnych.

Doniosłą rolę w akcji szkolnej T. S. L. odgrywają szkółki początkowe. Do organizacji szkoły samoistnej lub klasy ekspozycyjnej potrzeba wymaganej ustawami ilości dzieci szkolnych (40). Od wykazanej ilości dzieci zależy również utworzenie więcejklasowej szkoły. Szkołka początkowa powstaje w miejscowości, gdzie nie ma przepisanej liczby dzieci, a przez swe istnienie i rozwój stwierdza z jednej strony rzeczywistą ilość dzieci polskich, oraz wychowuje poczucie potrzeby szkoły polskiej wpływając zarazem na upowszechnianie się używania języka polskiego w mowie potocznej, naprzód przez dzieci, a później i dorosłych. Nadto szkołka początkowa przez sam fakt istnienia, a więcej jeszcze przez odpowiednio dobrane kierownictwo staje się żywą, widoczną placówką kultury i oświaty polskiej. Gdy w miarę rozwoju szkołka początkowa wykaże potrzebną ilość dzieci szkolnych, zostaje przekształcona i przeorganizowana stosownie do warunków na klasę ekspozycyjną lub szkołę samoistną. Tym sposobem w metodzie naszej działalności szkółki początkowe są normalnie pierwszym etapem organizacyjnym szkoły polskiej, a często pierwszym stałem ogniskiem i ośrodkiem kultury i oświaty polskiej na wsi. Utrzymanie szkółek początkowych jest bardzo kosztowne, gdyż wszystkie wydatki i pensje nauczyciela opłaca Towarzystwo. O ile działa w powiecie wpływ miejscowego Koła T. S. L. ludność sama przyczynia się znacznie do utrzymania szkółki.

Poniżej podajemy sumaryczne zestawienie wydatków na restaurację i budowę budynków szkolnych według powiatów. Skutkiem szczupłości funduszy objęliśmy programem prac budowlanych szkolnych zaledwie 18 powiatów w roku 1921 i 1922. Podkreślamy z naciskiem, że jest to tylko drobna część miejscowości potrzebujących gwałtownie budynku szkolnego, będącego warunkiem organizacji szkoły i rozwoju życia kulturalno-narodowego. Dla ilustracji wzrostu potrzeb szkolnych we wschodniej Małopolsce zaznaczymy, że w zbadanych przez nas 307 sparcelowanych obszarach, stwierdziliśmy powstanie na dawnych samoistnych folwarkach 48 nowych kolonji oddalonych o 5—8 kilometrów od istniejących osad. W miejscowościach, gdzie skutkiem parcelacji została powiększona istniejąca już osada polska lub polsko-ruska i skutkiem przybytku dzieci w wieku szkolnym powstała potrzeba organizacji jedno- lub więcej klasowej szkoły, brak jest szkoły polskiej w 115 miejscowościach; doliczając 48 nowych osad, okazuje się potrzeba organizacji i budowy 163 szkół. W miejscowościach tych zaledwie w kilkunastu wypadkach pozostały budynki folwarczne lub ich ruiny, dające się zaadaptować na cele szkolne, lub też stan zabudowania osady pozwala na wynajęcie izby na pomieszczenie szkoły. Reszta miejscowości wymaga budowy nowego budynku szkolnego, aby wogóle szkoła mogła powstać. Stan ten wyjaśnia okoliczność, że na parcelację idą przedewszystkiem majątki najbardziej zniszczone wypadkami wojennymi.

III.

Bursy T. S. L. we wschodniej Małopolsce.

W okresie sprawozdawczym możemy stwierdzić podniesienie się pracy T. S. L. na polu odbudowy i rozwoju burs T. S. L. W tym kierunku Sekcja Wschodnia przychodziła z pomocą Kołom T. S. L. utrzymującym bursy, uznając w nich ważny czynnik wychowawczy, współdziałający ze szkołą, a dający młodzieży higieniczne pomieszczenie, kulturalną i moralną atmosferę pracy i życia przez dobór kierownictwa bursy, oraz pomoc w nauce. Nadto bursy T. S. L. w wielu wypadkach dają wogóle możliwość kształcenia się młodzieży, ułatwiając jej pobyt w mieście, posiadającym odpowiedni zakład naukowy. Ostatni wzgląd nabiera szczególniejszej doniosłości dla ludności ubogiej i dla obszarów kresowych. W ubiegłym roku wzrosła ilość czynnych burs T. S. L. a także podniosła się znacznie ilość wychowanków. Część burs T. S. L. daje pomieszczenie wyłącznie młodzieży kształcącej się w szkołach, część zaś, jak obie bursy T. S. L. we Lwowie (Grunwaldzka dla chłopców i im. Boberskiej dla dziewcząt) mieszczą część młodzieży pobierającej naukę w zawodach praktycznych. Koło T. S. L. w Stryju przy współdziałaniu innych organizacji polskich powołało do życia bursę wyłącznie dla młodzieży rękodzielniczej. Nadto prawie wszystkie bursy T. S. L. we wschodniej Małopolsce mieszczą młodzież uchodźczą, przybyłą tutaj z poza granic Rzeczypospolitej, umożliwiając jej wychowanie w języku i kulturze polskiej. Młodzież ta znajduje się na opiece i utrzymaniu „Obywatelskiego Komitetu Opieki nad Uchodźcami i repatryantami” pracującego w ścisłym współdziałaniu z Sekcją Wschodnią T. S. L.

Wykazane poniżej bursy pozostają pod zarządem i opieką Kół T. S. L., które do bezpośredniego kierownictwa powołują w łonie Zarządu Koła Komisje bursowe, lub też odpowiedzialnego przed Zarządem Koła kierownika, względnie dyrektora bursy. Regulaminy burs i plany finansowej gospodarki, oraz wysokość opłat i udzielanej ulgi są decydowane przez Zarządy odnośnych Kół T. S. L.

Mimo znacznego postępu pracy nie zdołano jeszcze uruchomić wszystkich burs T. S. L. istniejących przed wojną, a to z powodu trudności i kosztowności odbudowy zniszczonych budynków. W okresie sprawozdawczym odbudowało bursę Koło T. S. L. w Żółkwi. Koło T. S. L. w Buczaczu odnowiło i rozszerzyło dotychczasowy budynek. W toku odbudowy bursy T. S. L. w Husiatynie i oddział przy Gnieździe Sierocem w Brodach. We wszystkich tych wypadkach Sekcja Wschodnia przychodziła Kołom z pomocą finansową, większość jednak funduszków na odbudowę i urządzenie bursy zebrały Koła T. S. L. bezpośrednio. Zaznaczyć należy, że odbudowa burs rozwija się łącznie z podnoszeniem się intensywności i tempa ogólnej pracy Kół T. S. L.

W roku szkolnym 1921/22 prowadziły bursy następujące Koła T. S. L.:

1. Buczacz (budynek własny, 64 wychowanków). 2. Gródek Jagielloński (budynek własny, 20 wych.). 3. Jaworów (bursa dla chłopców, bud. własny, 42 wych.). 4. Jaworów (internat żeński dla Semin., bud. wynajęty, 40 wychowanek). 5. Kołomyja (bud. własny, 40 wych.). 6. Lwów (Koło Pań T S L. Bursa im. Boberskiej dla dziewcząt, bud. własny, 60 wych.). 7. Lwów (Związ. Okr. Bursa Grunwaldzka dla chłopców, bud. własny, 120 wych.). 8. Rawa Ruska (bud. wynajęty, 17 wych.). 9. Skałat (bud. wynajęty, 20 wych.). 10. Tarnopol (bud. własny, 199 wych.). 11. Tłumacz (bud. wynajęty, 37 wych.). 12. Zbaraż (bud. wynajęty, 9, obecnie 15 wych.). 13. Stryj i 14. Żółkiew uruchomiły bursy już po okresie sprawozdawczym.

Bursy T. S. L. cieszyły się ogólnem uznaniem i zaufaniem młodzieży, ich rodziców i społeczeństwa a stwierdzeniem ich doniosłości oraz braku wystarczającej ilości jest wielka ilość napływających podań i prośb, których zaledwie część mogą nasze bursy uwzględnić, aby nie stracić właściwego poziomu i charakteru. Mimo tego bursa T. S. L. w Tarnopolu, obliczona na 150 wychowanków, musiała przyjąć 199, nie mogła bowiem odmówić przyjęcia 46 chłopców przybyłych dla kształcenia się z poza Zbrucza. Oznaką tego zaufania i uznania jest wydatne popieranie burs T. S. L. ze strony społeczeństwa i władz. Z wdzięcznością podnosimy życzliwą opiekę i poparcie oraz materialną pomoc udzielaną bursom T. S. L. ze strony Kuratorjum okręgu szkolnego Lwowskiego.

IV.

Ochronki.

Ochronki utrzymywane przez T. S. L. mają obok powszechnego charakteru filantropijnego, również swoisty typ i charakter wychowawczy, w wielu wypadkach zastępujący początkową naukę szkolną. W miejscowościach nie posiadających szkoły polskiej, lub też gdzie szkoła polska jest zbyt odległa, ochronki T. S. L. mają mieszany charakter ochronki i szkółki początkowej w języku polskim. Nadto w obecnym czasie większość ochronek T. S. L. mieści sieroty wojenne, dając im opiekę i utrzymanie w ochronce, a dzieciom szkolnym umożliwia uczęszczanie na naukę. Na utrzymaniu i opiece Kół T. S. L. w całości było 5 ochronek we wschodniej Małopolsce, mianowicie Koło T. S. L. w Jaworowie (10 sierót wojennych), Koło T. S. L. w Kleparowie 2 ochronki, jedna 37 sierót wojennych, druga 62 dzieci dochodzących, Skałat 20 dzieci, Zamarstynów 62 dzieci. Wiele Kół T. S. L. łączyło się z innymi instytucjami dla wspólnego organizowania i prowadzenia ochronek. Sekcja Wschodnia organizowała we Lwowie ochrony wakacyjne dla dzieci w wieku przedszkolnym, uzupełniając tą akcją pracę Komitetu „Dzieci Na Wieś“, który organizuje kolonje i półkolonje wakacyjne dla młodzieży szkolnej.

Dla dzieci repatriantów utworzyła Sekcja, współdziałając z Komitetem Opieki nad uchodźcami i repatriantami przy tworzeniu oso-

bnej ochrony dla 200 dzieci we Lwowie a obecnie oddziału T. S. L. w Brodach.

V.

Biblioteki i czytelnie.

W r. 1921 zorganizowała Sekcja obok biura składnicę książek, której zadaniem jest uzupełnianie działalności Centralnej Składnicy przy Zarządzie Głównym T. S. L. w Krakowie, oraz praca nad tworzeniem bibliotek szkolnych i wiejskich we wschodniej Małopolsce. Musieliśmy bowiem stosować inne metody pracy bibliotecznej na terenie działalności Sekcji, ze względu na zniszczenia wojenne. W niektórych powiatach zupełny zanik bibliotek i czytelń polskich, tępionych szczególnie przez inwazję ukraińską. Dlatego Sekcja musiała we większej mierze przychodzić w pomoc Kołom T. S. L. przez udzielanie bibliotek szkolnych i ludowych bezpłatnie w formie subwencji — podczas gdy Centralna Składnica przy Zarządzie Głównym tworzy biblioteki opłacane przez Koła T. S. L. i wyjątkowo tylko zasila książkami bezpłatnie; Sekcja Wschodnia zgodnie z uchwałami Walnego Zjazdu udziela Kołom T. S. L. bezpłatnie kompletów książek na tworzenie ruchomych bibliotek szkolnych i ludowych w powiecie. Jak wykazuje poniżej zamieszczone zestawienie obrotu składnicy książek, większość bibliotek wydała Sekcja bezpłatnie.

**Obrót Składnicy Książek przy Sekcji Wschodn. Zarządu Głównego
T. S. L. we Lwowie.**

	bibliotek	dzieł	tomów	Cena
Koła T. S. L. zakupiły:	75	3 589	3.604	263.358
Szkoły zakupiły:		705	716	62.357
Stow., Instytucje i osoby pryw. zakupiły:		637	646	69.707
Bezpłatnie wydano Kołom, Czytel., Stowarz., Szkołom:	85	5.389	5.409	345.887
Razem .	160	10.320	10.375	741.309

VI.

Odczyty, pogadanki i Wypożyczalnia przeźroczy.

Z rozwojem pracy oświatowej ożywiła się również praca odczytowa, tak co do ilości odczytów i pogadarek, jak również co do ich treści. Koła T. S. L. przechodzą od odczytów treści historycznej i okolicznościowej do systematycznych cykli odczytów i pogadarek z dziedziny nauki o Polsce, jej ustroju i warunkach rozwoju, treści gospodarczej i krajoznawczej. Stosują też w większej mierze środki pomocnicze, jak mapy, obrazy i tablice graficzne. a przede wszystkim ilustrację odczytów przeźrocami. Dla ułatwienia tej pracy pośredniczyła Sekcja w nabywaniu przez Koła map i obrazów oraz latarni projekcyjnej, a także w r. 1921 zorganizowano we Lwowie wypożyczalnię przeźroczy. Jedyna dotychczas wypożyczalnia przeźroczy przy Zarządzie Głównym T. S. L. w Krakowie nie mogła już zaspokoić wzmożonego zapotrzebowania, nadto utrudniały jej działalność stosunki komunikacyjne powojenne. Organizację i prowadzenie wypożyczalni przeźroczy we Lwowie objęło Koło T. S. L. im. Jeża (ul. Fredry 1. 3 I. p.) które dotychczas nabyło 40 serji przeźroczy (krajoznawstwo 18 serji, historia 8 serji, przyroda 6 serji, sztuka 1 serja, i bajki dla dzieci 7 serji). Każda serja ma gotowy odczyt, objaśniający poszczególne obrazy. Sekcja Wschodnia udzieliła Kołu Jeża na ten cel subwencji, nadto opłaty za wypożyczenie powiększają fundusz na nabywanie dalszych serji. W programie Sekcji jest organizacja wypożyczalni przeźroczy przy Związkach Okręgowych w Tarnopolu i Stanisławowie, aby je możliwie uprzystępnić Kołom T. S. L. Przy większej ilości wypożyczalni przeźroczy będzie możliwą i wskazaną periodyczna wymiana serji między wypożyczalniami. W ubiegłym roku nabyła Sekcja 18 kompletów latarni projekcyjnych, odstąpionych poszczególnym Kołom T. S. L. Biuro Sekcji zorganizowało kilka krótkich kursów instrukcyjnych dla zaznajomienia prelegentów ze sposobem stosowania latarni i innych środków pomocniczych w pracy odczytowej.

Planową pracę odczytową zorganizowało Koło T. S. L. im. A. Asnyka we Lwowie, urządzając systematyczne wykłady z obrazami świetlnymi przeważnie w lokalach szkół przedmiejskich. Koło posiada kilka latarni i własny zbiór przeźroczy.

VII.

Kursy oświatowe.

Kilkuletni okres wojenny osłabił tradycję pracy oświatowej. W nowych warunkach obok wznowienia tej pracy, należało również zwrócić uwagę na konieczność reformy metod pracy oświatowej, tembardziej, że ubyło wielu dawnych pracowników, nowi zaś nie mając bezpośredniej tradycji i praktyki, nie mogli ująć całokształtu zadań T. S. L. Tym brakiem staraliśmy się zaradzić organizacją kursów oświatowych. Pouczeni doświadczeniem, że kursy urządzane

dla pojedynczych delegatów z powiatów dają małe rezultaty, rozpoczęliśmy planową organizację kursów oświatowych w poszczególnych powiatach, obliczonych na wszystkich czynnych pracowników w obrębie powiatu. Zapoczątkowana w jesieni 1921 akcja dała i wiele doświadczeń i poważne praktyczne rezultaty. Kilkundniowe kursy oświatowe wpływają na ożywienie pracy oświatowej w powiecie, skupiają i przygotowują nowych pracowników należących do różnych sfer społecznych, działających wśród takich samych warunków. Obok wykładów obejmujących najważniejsze działy pracy oświatowej, a przedewszystkiem te, które w danym powiecie należy prowadzić, uczestnicy kursów przez dyskusję i sprawozdania zaznajamia się z metodami pracy, oraz dzielą się nabytymi doświadczeniami. W ubiegłym okresie zorganizowały kursy oświatowe Koła T. S. L. w Sokalu, Horodence i Tarnopolu, nadto delegaci T. S. L. brali udział w kursach organizowanych przez władze szkolne, w wykonywaniu programu oświaty pozaszkolnej. Również praktyczną wartość posiadają organizowane w czasie kursów wystawy książek, oraz wzorów i środków pomocniczych w pracy oświatowej. Brak instruktorów oświatowych nie pozwolił Sekcji na przeprowadzenie tych kursów w większej ilości powiatów, toteż zwrócono uwagę na przygotowanie takich instruktorów, którzyby mogli licniejszymi kursami przyspieszyć tempo rozwoju pracy oświatowej.

VIII.

Dokształcające Kursy Nauczycielskie.

W roku szkolnym 1920/21 zorganizowała Sekcja kurs dokształcający dla nauczycieli szkół powszechnych, aby choć w części zaspokoić brak sił nauczycielskich na Kresach Wschodnich. Na podstawie programu zatwierdzonego przez władze szkolne, przeprowadził kurs profesorowie Seminarjum Nauczycielskiego, oraz 2 nauczycieli szkół powszechnych w lokalu szkoły im. Tańskiej we Lwowie. Z 98 uczestników zapisanych, mężczyzn i kobiet, ukończyło kurs 72 sił nauczycielskich, z których 90% objęto obowiązki nauczycielskie w szkołach publicznych w województwie Wołyńskim. Nadto wyjeżdżających na posady uczestników kursu zaopatrzyła Sekcja w podręczne biblioteczki, złożone z dzieł pedagogicznych i metodycznych, oraz książek nadających się do czytelników szkolnych i ludowych.

IX.

Domy Ludowe.

Domy Ludowe T. S. L. na Kresach Wschodnich mają szczególne znaczenie nie tylko kulturalne ale i narodowe. Obok kościoła i szkoły polskiej są one ośrodkiem skupienia ludności i czynnikiem obronnym przed wynaradawiającym wpływem obcego otoczenia. W wielu miejscowościach we wschodnich powiatach Dom Ludowy T. S. L. mieści w sobie szkołę polską, ochronkę a czasem i kaplicę.

Toteż Sekcja Wschodnia w staraniach swych kładzie równorzędny nacisk na potrzebę Domu Ludowego obok szkoły i kaplicy. Niestety wysokie koszty budowy nie pozwalają na prowadzenie akcji tej w tempie przedwojennem, to też dotychczas jeszcze wiele Domów T. S. L. zniszczonych wypadkami wojennymi nie odbudowano. Sekcja Wschodnia przychodziła i w tym kierunku Kołom i Czytelnikom T. S. L. z pomocą. Uznając doniosłość Domów Ludowych dla kultury narodowej i społecznej na Wschodzie, Sekcja Wschodnia popierała również starania innych instytucji zajmujących się budową Domów Ludowych, a nawet przychodziła z pomocą finansową, dbając przytem o zapewnienie trwałości przeznaczenia Domu Ludowego na polskie cele kulturalne. Najżywszą działalność w kierunku budowy Domów Ludowych rozwinęło w okresie sprawozdawczym Koło T. S. L. w Horodence, które przystąpiło do budowy 4 Domów Ludowych T. S. L. w Czernelicy, Jasionowie, Czortowcu i Olejowej Korolówce. Podnieść należy, że pracę tę prowadzi Koło samoistnie, korzystając tylko z niewielkiego zasłku ze strony Sekcji Wschodniej, zdobywając środki na budowę na miejscu przy czynnem współdziałaniu ludności polskiej. Bardzo wydatną jest także praca Koła w Rawie, które zajęło się energicznie budową Domu w Potyliczu.

Radosną uroczystość obchodzono niedawno w Prusach w powiecie lwowskim — poświęcono Dom Ludowy T. S. L. im. Julji Bobrzyny. Zarząd Gł. T. S. L. oddał w ten sposób hołd właścicielce-obywatelce, która jeszcze przed wojną ofiarowała grunty pod Dom Ludowy. Sympatyczny był zespół pracowników: ludność miejscowa, pow. Urząd Odbudowy i T. S. L.

X.

Wycieczki krajoznawcze.

Przeżycia i rola Lwowa w okresie wojny i inwazji, bohaterska jego obrona i postawa ludności wzbudziła zainteresowanie w innych dzielnicach Polski, toteż Lwów od dwóch lat ściąga do siebie coraz więcej wycieczek tak młodzieży szkolnej, jak i starszej ludności. Wobec zwiększającej się liczby wycieczek, oraz trudności z ich pomieszczeniem, a także dla ułatwienia zwiedzenia miasta i jego zażytków, okazała się potrzeba stworzenia specjalnej organizacji. Wspólnie z innymi instytucjami powołano do życia „Pogotowie Wycieczkowe“. Sekcja Wschodnia i Związek Okręgowy T. S. L. udzieliły „Pogotowiu“ lokalu na biuro, a z braku innych funduszy Sekcja Wschodnia T. S. L. finansuje również „Pogotowie“, dla umożliwienia mu nabycia sienników i urządzenia sal noclegowych; wydano dotąd 159.000 Mp. W okresie sprawozdawczym przyjęło „Pogotowie“ 27 wycieczek, z tego 23 wycieczki szkolne. Z tej liczby tylko 7 wycieczek z Małopolski, reszta t.j. 20 z innych dzielnic Polski, w tem 7 z Warszawy, 4 z Lublina, 3 z Łodzi, z Włodzimierza i z innych miejscowości po jednej. W wycieczkach brało udział

2.388 osób, najliczniejsza wycieczka włościańska z okolic Łucka i Równa 1.500 osób, inne wycieczki od 20 do 50 osób, przeciętnie 30 osób.

XI.

Kursy zawodowe.

Wzrastające zainteresowanie się sprawami gospodarczymi i uprzemysłowieniem kraju popierała Sekcja Wschodnia jużto bezpośrednio pomagając Kołom T. S. L. i Komitetom przy tworzeniu kursów zawodowych, jużto pośrednio zachęcając Koła T. S. L. do kierowania młodzieży do szkół i zawodów praktycznych. Kołom T. S. L. udzielała Sekcja zasiłków finansowych przy organizacji wytwórni i kursów przernysłu domowego, oraz udzielała im porad i wskazówek co do programów i organizacji, nadto zaleciła bursom T. S. L. uwzględnianie w większej mierze przyjmowania do burs młodzieży poświęcającej się zawodom praktycznym.

Sekcja przyczyniła się w znacznym stopniu do zainteresowania społeczeństwa nową szkołą żeńską zawodową, którą państwowe władze szkolne zorganizowały we Lwowie przy ul. Zielonej. Specjalnie pragnie Zarząd Gł. T. S. L. zainteresować społeczeństwo żeń. szkołami przemysłowemi. Pracę w tym kierunku należy wyteńczyć dla dobra ogólnego.

Istniejącą od r. 1904 szkołę zabawkarską T. S. L. w Kulikach stworzoną przez Koło T. S. L. „Małego Swiatka“ przemieniono na spółkę, dla powiększenia kapitału i przetworzenia jej na fabrykę zabawek w większym stylu, któraby obok gotowych wyrobów produkowała również półfabrykaty dla innych kursów i producentów zabawek drzewnych. Z udziałami do spółki przystąpiła Sekcja Wschodnia, Lwowski Związek Okręgowy, kilka Kół T. S. L., liczne grono członków i przyjaciół T. S. L., oraz „Spółka Brody“, która obok udziałów w gotówce wynajęła Spółce budynek w Brodach na pomieszczenie fabryki. W Kulikach pozostaje nadal szkoła zabawkarska, która przygotowuje dla fabryki ukwalifikowanych robotników. Wspólnie z Komitetem Opieki nad Uchodźcami i Repatriantami, na czele którego stoi wiceprzewodnicząca Z. Gł. T. S. L., zostało utworzone w Kulikach „Gniazdo Sieroco“, w którym młodzież uchodźcza pobiera naukę szkolną, a zarazem pracuje w szkole zabawkarskiej, kształcąc się na zawodowych pracowników w wytwórni zabawek. W planie Sekcji Wschodniej oraz Spółki „Kuliki“ jest przekształcenie Spółki w najbliższym czasie na Towarzystwo Akcyjne, przyczem Sekcja liczy na liczne nabywanie udziałów przez Koła T. S. L. i członków oraz przyjaciół naszej instytucji. Dotychczasowy rozwój szkoły a obecnie Spółki, oraz wielkie zainteresowanie się wyrobami i łatwy zbył zapewnią nie tylko oprocentowanie wkładu, ale i dochód na inne prace T. S. L.

Dla umożliwienia Kołu T. S. L. w Olesku zorganizowania kursu i wytwórni wyrobów koszykarskich, udzieliła Sekcja subwencji na

odbudowę Domu Ludowego T. S. L. w Olesku (dwukrotnie zniszczonego inwazjami), który obok innych działów pracy T. S. L. pomieści również kurs i wytwórnię. Sekcja udzieliła również subwencji zawodowej szkole w Dubnie na Wołyniu.

XII.

Kursy dla dorosłych analfabetów.

W okresie sprawozdawczym wzmogła się również praca nad zwalczaniem analfabetyzmu. Obok kursów dla dorosłych analfabetów cywilnych, Koła T. S. L. objęły w kilku miastach prowadzenie kursów dla analfabetów wojskowych, w porozumieniu i przy współdziałaniu odnośnych komend wojskowych i referentów oświatowych. Część tych kursów zorganizowano jako dwustopniowe, przy czym pierwszy stopień przeznaczony dla zupełnych analfabetów, drugi dla osób z zaniedbanem wykształceniem elementarnym, oraz tych, którzy przeszli kurs pierwszy. Dwustopniowy kurs wyłącznie dla wojskowych prowadziło Koło T. S. L. w Rawie ruskiej. We Lwowie został utworzony z inicjatywy kuratorjum O. S. L. w jesieni 1921 r. „Komitet Kursów dla dorosłych“, w którym wzięty udział różne instytucje humanitarne i oświatowe, oraz wojskowi referenci oświatowi. W zarządzie Komitetu pracują delegaci T. S. L. Kierownictwo Kursu objął fachowo przygotowany do tej pracy nauczyciel p. Józef Klink, na podstawie udzielonego mu przez Kuratorjum urlopu. Powołano do życia 38 kursów dla analfabetów we Lwowie częściowo cywilnych, częściowo wojskowych. Sekcja Wschodnia i Lwowskie Koła T. S. L. wzięły udział w tej pracy, organizując kursy w porozumieniu z zarządem i kierownikiem kursu. Sekcja Wschodnia zorganizowała bezpośrednio dwa kursy dla dzieci repatriantów przybyłych ze Syberji, Koło Pań T. S. L. przemieniło od kilkunastu lat prowadzoną „wieczorną szkołę sług“ na dwustopniowe kursy dla dorosłych kobiet, Koło T. S. L. im. Jeża zorganizowało 5 kursów, Koło T. S. L. w Kleparowie 2 kursy. Nauki na wszystkich kursach udzielały ukwalifikowane siły nauczycielskie, nadzór pedagogiczny spoczywał w rękach kierownictwa kursu. Koła T. S. L. prowadziły propagandę za wpisywaniem się na kursy, ich organizacją, oraz uzupełnianiem nauki wykładami i pogadankami, a także rozrywkami kulturalnymi dla uczestników. Lustracje i uroczyste zakończenia kursów wykazały bardzo pomyślne wyniki, a ze strony uczestników zainteresowanie się, wdzięczność za naukę, oraz pragnienie dalszego uzupełniania nauki i wiadomości.

W zamieszczonych w sprawozdaniu Sekcji Wschodniej Zarz. Gł. T. S. L. zestawieniach finansowych, podajemy wykaz dochodów i wydatków Sekcji w roku 1921, oraz dwa zestawienia wydatków na prace szkolne i inne działy pracy oświatowej, oddzielnie w r. 1921

ĩ w pierwszym półroczu 1922 według powiatów. Wzrost wydatków wskazuje na powiększanie się tempa i zakresu pracy, ale więcej jeszcze na szybki spadek wartości pieniądza i w ślad za tem idące podrożenie kosztów pracy. Już samo przeprowadzenie programu szkolnego T. S. L. wymaga coraz większych wkładów; równolegle z tą pracą musi się rozwijać działalność oświatowa pozaszkolna, bo tylko harmonijny rozwój wszystkich kierunków pracy kulturalno-oświatowej zapewnić może korzystne rezultaty i zdrowy rozwój życia narodowego. Tym zadaniom i rosnącym kosztom pracy może Towarzystwo podołać tylko przy wydatnej współpracy obywatelskiej, a także pomocy finansowej społeczeństwa oraz władz; praca T. S. L. nietylko wzbogaca wartość i poziom życia zbiorowego, ale częścią swjej działalności, i to najkosztowniejszą, zastępuje i uzupełnia sferę działalności organów publicznych.

Wykazane w zestawieniu wydatki za pierwsze półrocze 1922 roku pokryła Sekcja wpływami z ofiarności społecznej, oraz zasiłkami władz; szczegółowe zestawienie wszystkich wydatków oraz dochodów ze subwencji i darów zostanie przedstawione w zamknięciu rachunkowem za cały rok 1922, tu wskazać chcemy tylko na wzrost kosztowności poszczególnych działów T. S. L., a zarazem potrzebę jej finansowego paparcia. Aby rozwijająca się ilościowo i jakościowo działalność oświatowa nie doznała zahamowania, wymaga systematycznej współpracy i stałego materialnego zasilania.

Podane poniżej zamknięcie rachunkowe, przedstawiające dochody i wydatki Sekcji Wschodniej Zarz. Główn. T. S. L. za r. 1921 mieści się również w ogólnem sprawozdaniu finansowem i zamknięciu rachunkowem Zarządu Głównego. Jak na wstępie zaznaczono, Sekcja Wschodnia prowadzi bezpośrednio niektóre działy pracy T. S. L. we wschodniej Małopolsce i otrzymuje na ten cel jużto część funduszków z ogólnych dochodów Zarz. Główn. T. S. L., jak n. p. część Daru Narodowego 3. Maja, jużto zasiłki i subwencje od władz ze specjalnem przeznaczeniem na prace T. S. L. we wschodniej Małopolsce. Dlatego obok ogólnego sprawozdania i zamknięcia rachunkowego Zarządu Głównego, podajemy też zestawienie dochodów i wydatków Sekcji Wschodniej T. S. L. oddzielnie.

W wykazie dochodów i wydatków za r. 1921 przeniesiono kwotę 5,472,888 Mkp. na r. 1922. Nadwyżka ta przy zamknięciu roku administracyjnego powstała skutkiem otrzymania większych zasiłków od władz i banków w drugiej połowie grudnia 1921 t. j. w czasie, gdy wydatki nasze z tytułu budowy i odbudowy szkół w porze zimowej były mniejsze.

Mimo szczupłych funduszków Sekcja współdziałała w pracy oświatowej w innych dzielnicach Polski, a w pilnych i ważnych potrzebach przychodziła z pomocą finansową. I tak udzieliła zasiłku dla przyspieszenia organizacji szkolnictwa polskiego na Spizu i Orawie, na wzmocnienie pracy kulturalnej na Wołyniu i Pomorzu.

Wykaz wydatków Sekcji Wschodniej Zarządu Głównego T. S. L. we Lwowie r. 1921.

Powiaty	Ryczałty szkolne	Grunty budowa i odbudowa	Bursy	Ochronki	Domy ludowe	Biblioteki i czasopisma	przeźrocze i latarnie	Kaplica	Pogotowie wyciecz- kowe	Szkoły za- wodowe	
Brzeżany	3 000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bóbrka	7 000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Cieszanów	—	150.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Drohobycz	30.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dubno (Wołyń)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25.000	—
Jarosław	—	50 000	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Jaworów	—	150.000	—	—	50.000	—	—	—	—	—	—
Kałuż	6.000	15 000	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kamionka Str.	55.000	—	—	—	50.000	—	—	—	—	—	—
Lwów powiat	3 000	500.000	—	160 000	—	—	—	—	—	—	—
Lwów miasto.	—	—	80 000	39.700	—	420.776.52	25 000	—	6 000	4.351.40	20 000
Nadwórna	50.000	—	—	—	—	zakupno książek	—	—	—	kurs nau- czycielski	—
Podhajce	5.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Przemyśl	53.000	—	—	25.000	—	—	—	—	—	—	—
Przemyślany	15.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rawa	200.000	1,250.000	—	—	52.928	—	—	—	—	—	—
Rudki	—	250 371	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sanok	50.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sambor	2.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Skałat	—	1,050.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sokal	—	50.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Stanisławów	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarnopol	—	—	25.000	—	—	—	—	—	—	—	—
Tłumacz	10.000	45 000	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Trembowła	10.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Turka	50.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Zaleszczyki	—	—	—	35 000	—	—	—	—	—	—	—
Zdobunowo (Wołyń)	—	—	—	—	10.000	—	—	—	—	—	—
Złoczów	38.500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Żydaczów	5.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Orawa-Spiż	—	200 000	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	575.800	3.710.371	105.000	259 700	162.928	420.776 52	25.000	—	6.000	29 351.40	20 000

przyb.
szkolne
dla rep

kurs nau-
czycielski

Dochody i wydatki Sekcji Wschodniej Z. Gł. T. S. L. we Lwowie za rok 1921.

1. Pozostałość z r. 1920	1,931.280 ⁵⁰	1. Pokrycie wydatków rzeczowych dla szkół	575.800 —
2. Subwencja Kuratorjum O. S. L.	5,000.000 —	2. Zakupno gruntów i budowa szkół	3,710.371 18
3. Dar 3 Maja	983.031 —	3. Bursy	105.000 —
4. Zwioty za mapy i książki	143.844 50	4. Ochronki	259.700 —
5. Zwrot zaliczki	20.000 —	5. Domy Ludowe	162.928 —
6. Kurs nauczycielski	23.079 50	6. Zakupno książek i czasopism	420.776.52
7. % od rachunku bież. w Z. B. K.	33.000 60	7. Prześrocza	25.000 —
8. Dar banków na fundusz kulturalno-oświatowy	2,701.500 —	8. Pogotowie wycieczkowe	6.000 —
9. Dary różne	168.916 —	9. Szkoły zawodowe i kurs naucz.	29.351.40
Razem	11,004.652 10	10. Przybory szkolne dla repatriantów	20.000 —
		11. Administracja	166.467 —
		12. Przeniesiono na r. 1922	5,472.880 —
		13. Zw. Okręgowy T. S. L. we Lwowie	50.378 —
		Razem	11,004.652.10

We Lwowie, dnia 31. grudnia 1921.

Andrzej Nowak
sekretarz

Dr. Zdzisław Próchnicki
sekretarz

Dr. Ernest Adam
prezes

Aniela Alexandrowiczówna.
wiceprezes.

Dr. Gubrynowicz Marjan

Dr. Jan Poratyński

Dr. Walerjan Serbeński